

مقدمه

در ایران از برگ و ساقه گشنیز به عنوان سبزی جات خوردنی استفاده می‌شود. در طب سنتی برای این گیاه اثرات هضم‌کننده غذا، ضد نفخ، ضد تهوع و استفراغ، ضد تشنج، ضد صرع، ضد ورم و ضد درد قایل بوده‌اند. مصرف گشنیز، معده را تقویت و هضم غذا را آسان می‌کند. ضد نفخ، باکتری، انگل و قارچ است. حافظه را تقویت می‌کند. در درمان رماتیسم، نقرس و کوفتگی موثر است. از آن به منظور درمان سرخک، تشنج، صرع و افسردگی استفاده می‌شود. اسانس آن در صنایع آرایشی، بهداشتی، غذایی، تولید نوشابه، نقل‌سازی و دارویی کاربرد دارد و در ترکیب داروهای گیاهی از قبیل پودر کارمیناتیف، قطره کارمینت و قرص سی‌لاکس بکار می‌رود. از این گیاه بصورت تازه خوری، پودر، قطره، قرص، عرقیات، پماد و اسانس استفاده می‌شود.

مشخصات گیاه‌شناسی

گشنیز با نام علمی (*Coriandrum sativum*) از خانواده (Apiaceae)، گیاهی یکساله و علفی به ارتفاع ۳۰ تا ۶۰ سانتی‌متر بوده و دارای دو نوع برگ که نوع اول در قاعده ساقه، دارای پهنک با لوب‌های دندان‌های عمیق و نوع دوم، برگ در قسمت فوقانی ساقه دارای پهنک باریک و رشته‌ای است. گل‌های آن سفید رنگ و کوچک بوده و گل‌آذین آن به صورت چتر مرکب است. میوه آن فندقه گرد، با عطر فراوان است. وزن هزار دانه آن ۶ گرم است. این گیاه دگرگشن بوده و عمل گرده افشانی توسط حشرات انجام می‌شود. میوه و بذر گشنیز دارای خاصیت دارویی می‌باشند. این گیاه دارای لینالول، ژراتیول، لیمونن، پی‌نن، پورتئول، سینئول، کامفور و استات ژرانیول می‌باشد و میزان اسانس بذر آن ۱ درصد است.

جدول ۱- مشخصات گیاه‌شناسی گشنیز

گشنیز	نام فارسی
Coriander	نام انگلیسی
Coriandrum sativum	نام علمی
Apiaceae	خانواده

شکل ۱- آشنایی با گیاه، برگ، میوه و بذر گشنیز

کاشت

این گیاه، در سراسر جهان کشت و کار شده و تا دمای ۱۸ درجه سانتی‌گراد زیر صفر را تحمل می‌کند. چون گیاهی نورپسند است، کشت آن در کشورهایی که از نور خورشید بیشتری بهره‌مند هستند موفقیت آمیزتر است. طول دوره رشد آن حدود ۴ ماه بوده و در این مدت به ۱۴۰۰ تا ۱۵۰۰ ساعت روشنایی نیاز دارد. درجه حرارت مطلوب آن، حدود ۱۸ تا ۲۰ درجه سانتی‌گراد است. گل‌های آن در خرداد ماه تشکیل شده و جهت گرده افشانی نیاز به حشرات دارد و میوه‌ها نیز اواخر مرداد و اوایل شهریور می‌رسند.

زمان مناسب کاشت آن اوایل فروردین بوده که دمای خاک تا عمق ۶ سانتی‌متر، به ۷ درجه سانتی‌گراد بالای صفر می‌رسد. میزان بذر لازم در هر هکتار ۱۶ تا ۲۰ کیلوگرم است که بهتر است قبل از کاشت، بذور را تا ۲۴ ساعت در آب خیساند. عمق کاشت بذر حدود ۵ سانتی‌متر و تعداد بوته لازم در هر متر مربع ۱۵ بوته است.

تراکم زیاد باعث افزایش خسارت سفیدک پودری می‌شود. در کشت گشنیز علاوه بر روش دستپاش میتوان از دستگاه خطی کار غلات استفاده نمود. کشت آن بصورت کرتی یا جوی پشته انجام می‌گیرد.

داشت

به منظور کشت گشنیز در فصل بهار، باید در پاییز سال قبل کودهای دامی پوسیده و کودهای شیمیایی (فسفات و پتاسه) به زمین اضافه کرد و زمین را شخم‌زده و آماده کشت نمود. میزان کودهای شیمیایی مورد نیاز به ترتیب کودهای فسفات ۱۲۰ کیلوگرم، کودهای پتاسه ۵۰ کیلوگرم و کودهای ازته به میزان ۱۰۰ کیلوگرم در هکتار می‌باشد.

از جمله عملیات داشت میتوان به دفع علف‌های هرز، مبارزه با آفات و بیماری‌ها از قبیل سفیدک پودری، فوزاریوم، لکه برگگی و شته‌ها اشاره کرد. همچنین جهت کاهش خسارت سفیدک پودری میتوان فاصله بین دفعات آبیاری را افزایش داد.

شکل ۲- مزرعه گشنیز

برداشت

از آنجایی که میوه‌های گشنیز بطور همزمان نمی‌رسند بایستی عملیات برداشت را طی دو مرحله انجام داد. هنگامی که ۳۰ تا ۴۰ درصد میوه‌ها رسیدند ساقه‌های حامل بذر را بطول ۲۰ تا ۲۵ سانتی‌متر بریده و روی زمین پهن می‌کنند تا خشک شده و بوجاری نمایند.

این گیاه تقریباً ۴ ماه پس از کاشت آماده برداشت می‌شود. پس از بوجاری اگر دانه‌ها دارای رطوبت بالای ۱۲ درصد باشند باید بذور مورد نظر را در دمای ۴۰ درجه سانتی‌گراد خشک نمود. میزان عملکرد بذر گشنیز حدود ۱ تن در هر هکتار است. بذر آن صادراتی بوده و سالانه به میزان قابل توجهی به خارج از کشور صادر می‌شود.

شکل ۳- برداشت برگ و دانه گشنیز

منبع

دواشی، آیت؛ اصفا، سید محمد؛ سرلک، بابک. (۱۳۸۳). آشنایی با گیاه دارویی گشنیز. اصفهان: سازمان جهاد کشاورزی استان اصفهان